

1.1 Ekonomisk hållbarhet

Samhällskriser – såväl ekonomiska som existentiella – vittnar ofta om underliggande strukturella problem, och påverkar förutsättningarna för politik i allmänhet och den ekonomiska politiken i synnerhet. Kris efter kris har blottlagt de svagheter och orättvisor som den marknadsliberala världsordningen har skapat: finanskrisen, klimatkrisen, migrationskrisen och pandemin. Med omfattande krispaket och en statsbudget med nya reformer på flera hundra miljarder kronor visade regeringen i covidkrisen att det faktiskt finns resurser för att hantera stora utmaningar för landet. När en situation ställs på sin spets är det sällan politiken kan peka på lösningar i form av ökade marknadsinslag, ökad ”valfrihet” och en minskad statlig närvaro. Kriser kan på så vis ge viktiga perspektiv på en övertro på marknadsstyrning och skattesänkningar och skapa en ökad tilltro till politikens kraft.

Den ekonomiska politiken i Sverige är under starkt inflytande av en nyliberal doktrin. Den makroekonomiska regim som dominerar i Sverige idag eftersträvar strama offentliga finanser och stabila priser. Enligt denna ekonomiska syn kan långsiktig tillväxt inte skapas genom finans- eller penningpolitisk expansion.

Med den nyliberala ekonomiska politiken följer även föreställningen att större inslag av marknadsliknande villkor och ekonomiska incitament ger en mer effektiv samhällsekonomi. Enligt denna teori leder sänkta ersättningar i arbetslöshets- och sjukförsäkringen till att viljan att arbeta ökar, vilket i sin tur leder till att arbetslösheten minskar. Ett annat centralt antagande är att investeringar styrs av sparandet i en ekonomi. Av det följer skattesänkningar för de med högst inkomster förväntas leda till ökade investeringar, innovationer och högre produktivitet. Det innebär också att staten bör agera och reglera så lite som möjligt på olika marknader.

På senare tid har det dock blivit vanligare med kritik mot detta ekonomisk-politiska modellpaket, också bland ekonomer. I en rapport från 2014, utgiven av OECD, konstaterade författarna att jämlikhet gynnar den ekonomiska tillväxten. Den förda ekonomiska politiken under och efter finanskrisen 2008–2010 innebar också en renässans för så kallad *Keynesiansk finanspolitik* – att staten bör stimulera efterfrågan i ekonomiska kriser. IMF:s dåvarande chefsekonom Oliver Blanchard konstaterade bland annat att man grovt hade underskattat effekterna av finanspolitiska stimulanser.¹ Innebörden av detta var bl.a. insikten att åtstramningar som görs i syfte att minska den offentliga skuldsättningen ibland kan vara kontraproduktiva.

Klimatförändringarna har också drivit på paradigmskiftet bort från de nyliberala dogmerna. Klimatkrisen är ett gigantiskt marknadsmisslyckande som hotar förutsättningarna för mänskligt liv på jorden. Den enorma utmaning klimatkrisen innebär kräver att staten måste ta ett större ansvar i form av regleringar och investeringar.

Vänsterpartiet har återkommande ifrågasatt den neoklassiska modellen som utgångspunkt för ekonomisk politik, med dess bevekelsegrunder och tillhörande antaganden. Det finns betydande teoretiskt och empiriskt stöd för att den långsiktiga produktionen i ett samhälle istället bestäms av summan av den totala efterfrågan på varor och tjänster – i kombination med strukturella utbudsfaktorer. Det finns ingen naturlig ekonomisk jämvikt att ständigt återvända till. En uppskattning av ekonomins ”potentiella nivå” kan inte verifieras. Den riskerar istället att bli en självuppfyllande profetia eftersom beräkningar av potentiellt arbetskraftsutbud och potentiell BNP avgör såväl målen som medlen.

¹ IMF (2012), ”Coping with High Debt and Sluggish Growth, World Economic Outlook, October 2012”.

Penningpolitik och finanspolitik har betydelse för att hålla uppe en långsiktigt hög nivå på efterfrågan. Den ekonomiska politiken bör därmed styras av reala mål snarare än av finansiella – där ökad sysselsättning, investeringar och klimatomställning blir politikens verkliga uppgifter – och offentligfinansiella mål tillsammans med inflationsmål blir verktyg för att uppnå de reala målen.